

مکوهنیتا
طبیعت



گزارش و عکس:

چنگیز شیخلی ۱۳۵۶

علی سرد نخستین غار توریستی ایران

غار علی سرد پدیده‌ای شگفت‌انگیز و کم مانند از دیدنی‌های دنیای طبیعت دریاچه‌ای سحرآمیز در دل کوه و ژرفای ظلمت که زیبایی‌های خیره‌کننده آن انسان را به اعجاب وامی‌دارد.

غار علی سرد نخستین غار توریستی ایران است که مورد بازدید همگان قرار گرفته است. در جلد پنجم فرهنگ جغرافیایی ایران، دایره جغرافیایی ارتش، اردیبهشت ماه ۱۳۳۱ چنین آمده است: علی سرد ALI-SARD ده‌ای از دهستان خدابنده‌لو بخش قروه شهرستان سنندج. ۱۳ کیلومتری شمال خاوری گل تپه - ۱۲ کیلومتری خاور شوسه همدان - بیجار. کوهستانی، سردسیر - آب از چشمه، راه مالرو تابستان از سرداب اتومبیل می‌توان برد. فاضل آب سراب را در تابستان و بهار در غار بالای آبادی به وسیله سدی جمع‌آوری نموده تابستان به مصرف آبیاری اراضی اطراف می‌رسانند. نام اصلی آن علی سد می‌باشد. این نخستین سندی است که در دست و نام غار علی سرد در آن آمده است و نیز از سال‌ها پیش خبر از وجود غاری ناشناس در یکی از روستاهای نزدیک همدان بگوش می‌خورد ولی سال‌ها گذشت و کس رازگشای این معما نگشت و سر از راز این غار ناشناس در نیاورد.

در ۴۰ کیلومتری شمال همدان جاده شوسه بیجار از جاده تهران - همدان جدا گشته بسوی غرب می‌رود و پس از تقریباً ۳۰ کیلومتر و گذشتن از روستای «گل تپه» و «سراب» به روستای «علی سرد» می‌رسد که در پهنه دشتی سرسبز و در پای کوه کوتاه و همواری خفته است و دارای نزدیک به یکصد خانوار ده نشین و مردمی مودب و مهربان است که ترک زبانند و به زبان فارسی نیز آشنایی دارند. به گفته محمد زارعی کدخدای فهیم و باسواد علی سرد و به استناد بنچاق و اسناد و اوراقی که در دست داشت نام قدیم این روستا «علی سد» و وجه تسمیه آن ناشی از حکایتی است که پدران آن‌ها از قدیم روایت کرده و گفته‌اند که چون آب غار دائمی و کم نشدنی است نظر کرده و حضرت علی سدی بر دریاچه آن بسته است و از اینرو نام آبادی از قدیم به «علی سد» مشهور گشته و بعدها به اشتباه در دفاتر آمار دولتی «علی سرد» ثبت شده است و علی سرد هم گفته شده ولی «علی صدر» نامی است نادرست و بی معنا که در هیچ یک از کتب و متون و در فرهنگ‌های جغرافیایی دیده نشده و برای نخستین بار در شماره ۵۱۹ مورخ ۱۰ مهر ماه ۱۳۴۲ روزنامه "ندای میهن" چاپ همدان در خبر بازدید گروهی از کوهنوردان همدان از غار علی سرد نگارش آقای عبدالله حاجیلو رئیس هیات کوهنوردی همدان به این نام بر می‌خوریم. ولی اشاعه این واژه غلط ناشی از انتشار مقاله‌ای است در شماره ۹۵۶ مورخ ۲۹ مهر ماه ۱۳۵۱ "کیهان ورزشی" که پس از بازدید ناموفق گروه کوهنوردان دانشگاه تهران به سر پرستی اکبر بشردوست به نام وی و به قلم دیگری انتشار یافت که متأسفانه پیرو آن و با نصب تابلوهای غلط راهنمایی در مسیر غار از سوی اداره راه و ترابری استان همدان اصطلاح عام گشت.

نگارنده در طی مکاتبات و مذاکرات با مقامات و مسئولین مربوطه چون فدراسیون کوهنوردی و سازمان اطلاعات و جهانگردی و هیات کوهنوردی و استانداری همدان و شرکت سیاحتی غار علی سرد و نیز از راه رسانه‌های عمومی بارها یادآور رفع و اصلاح این غلط مصطلح گردید که متأسفانه بی اثر ماند و آنچه البته بجایی نرسد فریاد است!

نخستین بنیاد روستای علی سرد کجا بوده است؟!

بقول سالمندان روستا علی سرد محل آبادی در قدیم در دامنه کوه و نزدیک به غار بوده است. چون در آن هنگام به علت بالا بودن سطح آب غار و سرازیر شدن آن به دشت جایگاه کنونی روستا به صورت مرداب و بیشه‌زار و جایگاه جانوران وحشی و قابل سکونت انسانی نبوده است، پس از گذشت سال‌ها و فرونشینی آب غار و خشکیدن زمین‌های زیردست اهالی

به زیر آمده و دست به بنیاد آبادی می‌زنند و نیز روایت است که پیش از بنیاد روستای مزبور که گویا در زمان صفویه بوده آبادی قدیم‌تری در نزدیکی بقعه "امامزاده زید" در دامنه غربی کوه ساری قیه وجود داشته است که با یافت شدن آثاری چون شالوده خانه و گور و تنور در زمین‌های آن این قول راست می‌نماید و من خود در بازدید از غار علی سرد در سال ۱۳۵۵ با کاوش در میان توده خاک‌های باز مانده از فضا سازی جلوی غار سفالینه‌های کهنه‌ای یافتیم که قدمت آن‌ها به قرن پنجم هجری می‌رسید و گویای آن بود که در نهمصد سال پیش در اینجا اسکان و استقرار بوده است و در تایید این گفتار به مطلب



نمایی از برش زیبای سقف غار

زیر اشاره می‌کند.

باستان‌شناسی و تاریخ، سال هشتم، شماره دوم، بهار و تابستان ۱۳۷۳ "در جریان عملیات گسترش زیبا سازی اطراف غار علی صدر در شمال غربی همدان چند اثر تاریخی و اشیای عتیقه مربوط به دوره سلجوقیان کشف شد."

یافته‌ها و نشانه‌های یاد شده همه حاکی از آن است که غار علی سرد از دیر باز شناخته بوده ولی پای هیچ انسانی تا پیش از کناره آب در آن پیش‌تر نرفته است چون عمق آب و تاریکی مطلق و هراس‌آور غار و نیز در دست نبودن وسیله آبروی مطمئن امکان نفوذ به اعماق غار را نداده است و راز این غار شگرف از آغاز پیدایش و پس از گذشت میلیون‌ها سال همچنان در اعماق ظلمت و در پس پرده ابهام پنهان مانده است.

کانال کشتی غار:

نزدیک به ۹۰ سال پیش ساکنین علی سرد برای بهره‌برداری از آب غار به دستور و ابتکار حاج موسی معروف به حاج ناصر

مانند مدخل غار دنباله کانال را تونل‌وار با تنبوشه از زیر زمین گذرانده و در محلی در شمال شرقی کوه بنام « شور چشمه» با نصب شیر فلکه آب را جاری می‌سازند که هنوز مورد استفاده اهالی است و نیز به ابتکار مالک نامبرده مازاد آب غار سراب را که در بیشتر اوقات سال چون نهری به هرز می‌رفت از فاصله ۷ کیلومتری به وسیله جویی از دامنه کوه آورده از دهانه غار بالا به درون غار برده ذخیره کرده و به هنگام لزوم از راه کانال غار پایین به مصرف آبیاری می‌رسانده تا اینکه در زلزله ویرانگر غرب در آذر ماه سال ۱۳۳۶ در اثر شکست و شکاف کف غار سراب فروکش آب، جریان آب به غار علی سرد قطع و سطح آب در غار فرو می‌نشیند و سپس با پس‌روی آب در غار ورود به آن ممکن می‌گردد. حاجیلو در کتاب " غار علیصدر" چاپ دوم ۱۳۷۷ بدون ذکر ماخذ می‌گوید: «از سیصد و پنجاه سال قبل به دستور شاه عباس ثانی صفوی برای بهره‌برداری از آب غار علیصدر اقداماتی صورت گرفته، ضمناً مدارک تاریخی نشان می‌دهد که در قرون اخیر اقدامات مختلفی برای بهره‌گرفتن از آب غار صورت گرفته است، از جمله در زمان شاهان صفوی عالیجاه زین‌العابدین وزیر مامور می‌شود به وسیله مواد منفجره کانالی برای بهره‌برداری از آب غار جهت توسعه امور کشاورزی حفر نماید. (این مطلب با توجه به کیفیت طبیعی غار منطقی نمی‌نماید).

موقعیت غار:

دهانه غار علی سرد رو به شمال و در ارتفاع ۱۹۵۰ متر از سطح دریا و در دامنه شمالی کوه پست و منفردی مشهور به ساری قیه (صخره زرد) در جنوب روستای علی سرد جای دارد، دهانه غار که در گذشته به شکل مدخل تنگ و چاه ماندی بوده از قدیم مشهور به غار پایین یا قارنقلق ما غار بوده که به زبان ترکی و گویش محلی به معنی غار (تاریک) است و نیز در دامنه غربی کوه دهانه غار نسبتاً وسیعی است معروف به ایشیق ما غار (غار روشن) که به غار علی سرد راه یافته و در اصل شاخه‌ای از غار مزبور است.

ساختار زمین‌شناسی غار:

کوه ساری قیه شمالی- جنوبی و به طول نزدیک به ۲۰ کیلومتر است که سفره آب بزرگی زیر آن گسترده و پس از گذشتن از روستای سراب و سوباشی که هر یک غاری دیدنی در دل نهفته دارد در پهنه دشت به پایان می‌رسد. کوه ساری قیه از رشته کوه‌های رسوبی و از ته‌نشین‌های بسیار کهنه و فرسایش یافته آهکی است و با توجه به ساختار زمین‌شناسی منطقه می‌توان آنرا از لایه‌ای آهک تریاس TRIAS و ژوراسیک JURASSIC و از دوران دوم زمین‌شناسی از ۱۳۵ میلیون سال پیش دانست که پس از بر آمدن از زیر آب‌های دریای پهناور تیتی THETYS که در دوران اول و دوم سرزمین وسیع ایران در زیر آن پنهان بوده است کانال‌ها و شکاف‌های درونی کوه ساری قیه در دوران سوم و احتمالاً در دوره پلیون Pliocen که بارش و ریزش سیلاب‌ها در یک دوره ۶ میلیون ساله در حد فشار بوده گشوده شده و سپس سازندگی غار آغاز گشته است. غار علی‌سرد از شیپارها و شکاف‌های کارستی karst تشکیلات آهکی کرتاسه CRETACE و کف دریاچه را تا جایی که پیداست لایه‌ای ماسه آهکی از بازمانده ته‌نشین‌های دیرین و شیب‌های SHIST ژوراسیک پوشانده است بسیاری از پیکره غار پوشیده از رسوبات کربناته کلسیم رنگی است که در اثر تراوش آب‌های نفوذی به غار و گذر از لایه‌های املاح گوناگون رنگ‌های دلپذیری برجای نهاده است. که در بعضی از قسمت‌ها بلورهای سوزنی آراگونیت ARAGONITH در روی استلاگمیت‌ها چون خرده الماس می‌درخشد، روی بیشتر دیواره‌های غار را لایه‌ای از رسوب گل رس که از بازمانده ته‌نشین‌های قدیمی است پوشانده است که به علت رطوبت هوای غار و بخار آب سست و فرسوده گشته و با وارد آوردن ضربه فرو می‌ریزد. سازند سقف غار برخلاف بدنه آن از یک برش تقریباً یک نواخت مرجانی شکل آهکی تشکیل یافته که



بلندترین آویز آهکی غار

شریفی همدانی ملقب به شریف‌الملک مالک روستای علی سرد و طراقیه دست بکاری دشوار زده و به مدت پنج سال از ۱۲۹۵_۱۲۹۰ از پایاب آب که در عمق ۷۰ متری از دهانه غار قرار دارد کانالی به عمق ۲/۵ متر از سنگ و گچ ساخته تا نزدیک دهانه غار بالا می‌آوردند. سپس به علت شیب تند و چاه

قحطی و بیماری‌های همه‌گیر غرب ایران را به ستوه آورده بود، در همدان و کرمانشاه مردم از ناچاری در غارها به سر می‌بردند. متجاوز از صد هزار نفر از گرسنگی مردند و بیش از ده هزار دهکده خالی ماند. باید گفت که پناهگاه ساکنین علی سرد در غار بالا در دامنه غربی کوه بوده است که نزدیک به یکصد متر طول و به علت بلندی و بالاتر بودن از سطح آب غار علی سرد دارای فضای خشک و نور و هوای کافی و نیز امکان دسترسی بر آب در غار را داشته است در جایی که شرایط غار علی سرد هیچگونه امکان و تناسبی برای زیست آدمی نداشته است. حاجیلو این غار را بدون ارائه هیچگونه مدرک و استدلال پناهگاه انسان‌های اولیه دانسته که پذیرفته نیست.

بازدید غار:

در همان آغاز ورود به این دنیای گسترده تاریک و وهم آور آبی و با راهی ناشناس در فرارو که در سکوت و عمق ظلمت گم گشته است انسان دچار وهم و اضطرابی ناخودآگاه گشته و گویا به راهی می‌رود که پایانی در آن نیست. سقف غار که با برشی یک نواخت و لایه‌های چین خورده زیبای آهکی که چون شادروانی رنگین فرو آویخته است و نوای ملایم امواج آب که با حرکت پاروها در سکوت مطلق غار می‌رود و تابش نور چراغ‌ها بر روی امواج لرزان و زمردفام که تلولویی خیال انگیز

در بیشتر بخش غار بطور تقریباً یکسان کشیده شده و پیدا است که در روزگاران گذشته سطح آب جاری یا ساکن تا زیر این برش بوده و پس از فرونشینی آب که شاید در اثر شکست لایه‌های کف غار که احتمالاً در اثر زلزله و جنبش‌های زیرزمینی رخ داده پیکره کنونی غار از زیر آب سر برافراشته و سپس سازندگی آن آغاز گشته و فرضیه دیگر اینکه دوران سازندگی غار پیش از آب گرفتگی آن بوده و پس از فرو رفتن بخش زیرین غار به زیر آب سازندگی آن باز مانده است. سطح آب در غار همواره یکسان نبوده و از داغ‌های بر جای مانده بر دیواره‌های آن پیدا است که در درازای زمان آب غار در نوسان بوده است. در کف غار اثری از سنگ‌های چکنده و چکیده آهکی stalagmite و stalactite دیده نمی‌شود و می‌نماید که پیش از آغاز دوران سازندگی غار، این بخش از پیکره آن در زیر آب پنهان بوده است.

نمای درونی غار:

پس از گذشتن از دهانه غار و فرود از یک ردیف پلکان سیمانی نوساز وارد دهلیز اصلی غار می‌شویم که به صورت دالان بزرگی با پهنای ۶ و بلندی ۴ متر سرازیر می‌رود و جز یک تالار سنگی ساده (تربای غار) چیز جالبی در آن دیده نمی‌شود و سپس کانال کهنه و متروک آب نمودار می‌گردد که به همان شکل نخستین برجای مانده و تنها بخش پیشین آنرا ناگزیر برای راه سازی ورودی غار هموار کرده‌اند. دنباله پلکان‌های ورودی به سکوه‌های پله مانند سیمانی می‌رسد که قالب آب و کنار اسکله پایین رفته است و برای ورود به قسمت اصلی غار باید از اینجا از قایق و وسایل آبرو استفاده کرد چون از این پس سراسر مسیر غار در زیر آب و تنها در چند نقطه است که می‌توان پا به خشکی گذاشت. ابعاد غار یکسان نیست و دارای دگرگونی بسیار است، چنانکه گاه مانند گذرگاهی تنگ و دشوار و در جایی چون دهلیزها و تالارهای فراخ و بلند و وسیع است. غار علی سرد بر خلاف پندار بعضی از نویسندگان و بازدیدکنندگان که آن را پیوسته به غارهای سراب و سوباشی می‌دانند درست نیست، غار مسدود و بن بست است و راه به جایی ندارد، من خود در بازدید از بخشی از غار سراب و نیز در کشف و کاوش غار سوباشی به چنین چیزی بر نخورده‌ام. شنیدنی است که گفتند یکی از بازدیدکنندگان؛ از غار سراب داخل شده و از غار علی سرد بیرون آمده! تنها احتمال پیوستگی غارها به هم از راه حفره‌ها و شکاف‌های پنهان و ناپیدای گذر ناپذیر کف دریاچه خواهد بود چون بی‌گمان همه آن‌ها بر روی یک سفره گسترده آبی نشسته‌اند.

پناهگاه قدیمی ده‌نشینان:

بگفته سالمندان علی سرد از قدیم به هنگام ناامنی و ضرورت اهالی به غار پناه برده و پنهان می‌شدند، از جمله در حدود یکصد سال پیش در دست‌اندازی قوای بیگانه به نواحی غرب ایران و نیز در ناامنی دوره مشروطیت و ورود قوای نظامی روسیه تزاری به خاک ایران، اهالی ده به علت هرج و مرج و ترس از تعدی و تجاوز افراد اجنبی به غار پناه برده و یک چند در آن پنهان مانده‌اند. این قول بنا بر برخی از اسناد و تواریخ معاصر ایران نیز درست می‌نماید و در اینجا شواهدی بر واقعیت آن آورده می‌شود: خاطرات فرید میرزا علیخان فرید الملک همدانی از ۱۲۹۱ تا ۱۳۳۴ هجری قمری گرد آورنده: مسعود فرید(قراقرلو) ۱۳۵۴، قوای عثمانی پس از تصرف کوت‌العماره تحت فرماندهی علی احسان بیگ به طرف ایران حرکت کرده و پس از چند جنگ سخت و تلفات سنگین به قوای روس در اواسط تابستان ۱۳۳۴ هجری به همدان وارد شدند. خط جنگی متخاصمین بین همدان و آوج بود. بعد از مراجعت از کرمانشاه روس‌ها خیلی به دهات خسارت وارد می‌کردند.

ایران، برآمدن رضاخان، برافتادن قاجار و نقش انگلیس‌ها، سیروس غنی ترجمه: حسن کامشاد ۱۳۸۰

۳۰ عثمانی در اکتبر ۱۹۱۴ به طرفداری از آلمان وارد جنگ شد در نوامبر قسمت‌هایی در شمال غرب ایران را اشغال کرد.

کاوش در دهلیزهای آبی شبکه گسترده غار





جستجوی زوایای پنهان غار

تالار تاج: بزرگ‌ترین و با شکوه‌ترین تالار غار که با سقفی بلند و گنبدوار و بدنه و دیواره‌های رنگین آهکی، شمع چکه‌ای مساجد بزرگ و تاریخی ایران را می‌ماند که پدیده آهکی زیبایی تاج ماندی در بلندی غار نمایی دیدنی به آن بخشیده است.

تالار موزه: جالب‌ترین و دیدنی‌ترین بخش غار که در نخستین سفر به غار علی‌سرد کشف گردید، کف تالار پر شیب و ناهموار و در حد نسبتا بلندی از سطح آب جای دارد و برای رسیدن به آن باید پس از گذشتن از یک کانال باریک آبی و صعود از یک دیواره صاف ۳ متری که در گوشه دور از دیدی از غار پنهان است بدان راه یافت.

در هر گوشه این تالار دیدنی پدیده‌ای دلپذیر از ساخته‌های هنرمندانه دست طبیعت خفته است. که در درازای زمان در ژرفای تاریک و خاموش این دنیای دست نیافته پدیدار گشته است. شمع خفته، آبشار رنگین، عروس غار، فرش مروارید و خارهای مرجان از پدیده‌های دل‌انگیز و چشم‌نوازی است که در دل این گنجینه طبیعی نهفته است و موزه غار نام براننده‌ای است که بر آن نهاده شد و نیز بلندترین آویز آهکی غار در پایان این تالار بر روی تالابی فرو آویخته است.

جزیره غار: تقریبا در نیمه راه شعبه اصلی در کناره راست غار پاره خشکی کوچکی است که جای استقرار و شناخته‌ترین بخش غار است چون آخرین نقطه دیدار گردشگران غار تا همین جا است. جزیره از یک سو چسبیده به بدنه غار و از سه سوی دیگر در آب نشسته است و دریاچه پشت آن با ژرفای ۱۱/۵ متر عمیق‌ترین نقطه شناخته شده آب غار است، از بدنه دیواره جزیره سکوی بزرگ آهکی طاقچه ماندی آویخته که با آویزهای ظریف و ستون‌های کوچک چکنده رنگین پدیده‌ای بسیار دیدنی ساخته که نمای رویایی قصرهای افسانه‌ای را به خاطر می‌آورد.

چهل چراغ غار: شاخه‌های بزرگ آهکی زیبایی است که چون چهل چراغی رنگین از سقف غار آویخته و در زیر نور چراغ تلولوئی خیال‌انگیز دارد.

سه راه و شش راه: حوضچه‌های بزرگی است در میان آبراه اصلی غار همچنانکه از نام آن پیدا است هر یک به شاخه‌ها و کانال‌های تنگ و باریکی راه دارد که هنوز بررسی نگشته و کاوش در آن‌ها نیاز به قایق‌های باریک لاستیکی کانونی دارد چون پهنای بیشتر این کانال‌ها بیش از یک متر نیست و گردش و چرخش در آن‌ها با قایق‌های معمولی ممکن نیست. آب غار سرد و زلال و دبی (جریان) آن بسیار کند و ناپیدا است و بو و رنگ و طعم خاصی ندارد.

دمای آب نزدیک به ۱۲ درجه سانتیگراد و از نظر ترکیب شیمیایی جزو آب‌های بی‌کربناته کلسیک و میزان آهک آن بالا و سنگین‌تر از آب‌های معمولی است و در آزمایش‌های میکروبی بر روی نمونه برداری از آب غار نشان داده شده که دارای منشا میکروبی و مناسب شرب نیست.

هیچگونه جاندار در فضا و در درون آب‌های غار به چشم نخورده و تنها ممکن است که موجودات میکروسکوپی در آب وجود داشته باشد. که برای اطمینان از آن باید در اعماق آب‌های غار جستجو و آزمایشات دقیق آزمایشگاهی انجام داد.

دمای هوای غار تقریبا یکسان و در حدود ۱۴ درجه سانتیگراد و جریان هوا در آن بسیار آرام و تقریبا ساکن است لذا توقف در آن به مدت نسبتا زیاد مشکلی نخواهد داشت.

کاوش‌های آینده:

در کاوش‌های انجام شده تا کنون نزدیک به ۲ کیلومتر از طول غار پیموده شده ولی بی گمان در کاوش‌ها و پیمایش‌های آینده و کشف راه‌ها و شاخه‌های تازه، طول غار نیز به بسی بیش از این خواهد رسید، چون هنوز راه‌ها و گوشه‌های ندیده و نشناخته در زوایای ظلمانی

دارد هیجان و آرامشی پدید می‌آورد که تنها با دیدن بتوان و با گفتن نتوان!

در شبکه پهناور غار راه‌ها و شاخه‌های پر پیچ و خم بسیاری است که انسان را خیره زیبایی‌های دل‌انگیز خود کرده و دچار سردرگمی می‌کند. سرانجام دالان اصلی غار در عمق ۷۰۰ متری در اعماق ظلمت و در برکه آب کوچکی پایان می‌یابد. ولی هنوز پایان کار نیست راه‌ها و دیدنی‌ها و پدیده‌های بسیاری است که در اعماق این دنیای شگفت‌انگیز آبی نهفته است که برای دسترسی به آن‌ها نیاز به زمان و تلاش بسیار است. سراسر پیکره غار زیبا و جالب و دیدنی است ولی دارای مشخصه چندی است که نام برده می‌شود.

پدیده‌های دیدنی غار:

پنجه اژدها: استالاکتیت زرد رنگ زیبایی که گویی چون پنجه اژدهای افسانه‌ای از سقف غار فرود آمده است.

ستون غار: تخته سنگ بزرگی که چون ستون ستبری از بالا به درون آب نشسته و تا کف غار پایین رفته است.

شیرغار: پدیده‌ای دیدنی در میان آبراه غار که شکل دو شیر نشسته پشت به هم داده را دارد و نمای سر ستون‌های کاخ‌های تخت جمشید را به یاد می‌آورد.

دروازه غار: دو تخته سنگ کلان ستون مانند با طاقی در میان که چون دروازه‌ای در میان آبراه غار ایستاده است.

این دنیای گسترده آبی بسیار از نکات بسیار مهم و مورد نیاز، پیمایش سراسری غار و راه‌ها و شاخه‌های شناخته و مترژ و نقشه‌برداری دقیق از غار است و اینکه از سوی برخی از بازدیدکنندگان ادعا شده که سراسر غار کاوش و پیمایش بررسی شده درست نیست، من در دو سفر خود در شهریور ماه سال ۱۳۵۵ و ۵۷ به غار علی سرد در کاوش و تجسس دقیقی که یکی از آن‌ها به یک شبانه روز کشید به گوشه‌هایی از این غار راه یافتیم که هیچ‌گونه نشانی از جای پای آدمی در آن‌ها نبود!

بازگشایی دهانه غار چگونه بود؟!

چنانکه پیشتر اشاره شد دهانه غار علی سرد از دیر باز به شکل مدخل تنگ و چاه ماندنی بوده که عبور از آن به دشواری انجام و از سال‌ها پیش برای جلوگیری از سقوط چهارپایان و ورود کودکان به غار به وسیله اهالی مسدود و کس بدان راه نداشت. در پاییز سال ۱۳۳۹ در بازدیدی که یوسف نجایی و عین‌الله بختیاری به دعوت عبدالله ناصر شریفی از مالکین روستای علی سرد از غار ایشیق ما غار (دهانه غربی) می‌کنند به اشاره وی از وجود دهانه اصلی غار در شمال کوه آگاه و با راهنمایی دشتبان منطقه آن را یافته باز می‌کنند و راه ورود به غار علی سرد و آشکار می‌گردد. در سال ۱۳۴۶ سرهنگ یحیایی فرمانده تیپ ۲۰ همدان که در گذشته یک چند ریاست فدراسیون کوهنوردی ایران را داشت به همراه چند تن از کوهنوردان کلپ سینا همدان عازم بازدید غار شود و به دستور وی افراد تیپ که مدخل غار را فراخ می‌کنند ولی نه چندان که گذر گاه عمومی شود، تا اینکه پس از طرح برنامه توریستی غار علی سرد، با کوشش پی‌گیری آقای حاجیلو و نشست و مذاکرات مکرر نگارنده در سمت رئیس کمیته غارشناسی و نماینده فدراسیون کوهنوردی ایران با نمایندگان وزارت اطلاعات و جهانگردی و سازمان جلب سیاحان سر انجام در زمستان ۱۳۵۲ با تلاش خود یاری اهالی روستای علی سرد و نظارت کدخدای کوشای آن، دهانه غار گشوده و راه ورود همگان به غار بازگشت و باید اشاره کرد که پس از بازدید سرهنگ یحیایی از غار علی سرد و انتشار خبذ آن در جراید بود که پای کوهنوردان و علاقه‌مندان به غار باز شد و به درون آن راه یافتند ولی کاوش و اکتشاف غار به طور دقیق و کامل انجام نشد و ره آورد درست و جامعی از آن ارائه نگشت و ندیده و نشناخته‌های بسیاری از این دنیای گسترده و اسرار آمیز آبی همچنان در اعماق و زوایای تاریک و وهم آلود آن باقی ماند. اخبار منتشره از سوی بازدیدکنندگان غار بیشتر سطحی و بی‌مایه از ارزش علمی و فنی و اختلاف و دگرگونی در میان آن چندان که قابل قبول و مورد استناد نبود و چون آوردن شواهد در اینجا به درازا می‌کشد ناگزیر از آن در می‌گذرد و تنها به یک نمونه از آن اشاره می‌شود: به تلخیص از مجله اطلاعات هفتگی شماره ۱۸۱۳ جمعه ۳۰ مهر ماه ۱۳۵۶ خبرنگاران با از شگفت‌انگیزترین غار جهان در همدان دیدن کردند. گزارش از: جهانگیر مدنی

پس از آنکه وارد همدان شدیم به سراغ دکتر ایلخانی غارشناس معروف رفتیم دکتر ایلخانی غارشناس سازمان حفاظت محیط زیست (۱) که برای یک بررسی عمیق در مورد غار علی‌صدر به همدان اعزام شده بود می‌گفت: «غار علی‌صدر را که از هفت دریاچه (۲) تشکیل شده است می‌توان بزرگترین غار ایران به شمار آورد. در تحقیقات اولیه توانستیم تا ۱۲/۵ (۳) کیلومتر غار علی‌صدر را شناسایی کنیم ولی هنوز نتوانسته‌ایم به انتهای غار دسترسی پیدا کنیم. درون غار علی‌صدر استخوان‌های پوسیده‌ای از انسان (۴) بدست آمده که این معلوم می‌کند قدمت غار به دوران اول یا دوم زمین‌شناسی مربوط می‌شود که انسان‌ها برای حفظ جان خود به درون غارها پناهنده می‌شدند.

نخستین کاشفان غار که بودند؟!

در روزنامه ندای میهن شماره ۵۰۹- مورخ ۱۰ مهرماه ۱۳۴۲ چاپ همدان، به قلم عبدالله حاجیلو رئیس هیات کوهنوردی همدان چنین آمده است: «روز جمعه پنجم مهر ماه ۱۳۴۲

هیاتی مرکب از ۱۴ نفر از کوهنوردان همدان (ذکر اسامی) از غار سراب و علی‌صدر در منطقه مهربان بازدید نمودند. غار علی‌صدر بسیار قابل اهمیت و دارای دو دهانه می‌باشد که داخل غار از منبع آب وسیع ۱۰ الی ۱۵ متری و به عرض متوسط ۲۰ متر و طول در حدود یک کیلومتر تشکیل شده است. کوهنوردان وسایل حرکت در روی آب را به وسیله تویوپ باری فراهم و مدت پنج ساعت از کلیه شعبات غار بازدید به عمل آوردند. سنگ‌هایی از قسمت طبقه دوم غار مذکور بدست آمده که از لحاظ زیبایی بی‌نظیر است. این نخستین سند از کشف و کاوش غار علی‌صدر است ولی این خبر مورد تأیید بسیاری از کوهنوردان همدان نیست، چنانکه پیرو انتشار مقاله «تاریخچه غار علی‌صدر» از گاهنامه بابک به قلم؛ فریدون اسماعیل‌زاده از گروه کوهنوردی بابک همدان در شماره ۲ و ۳ فصلنامه کوه، سال ۱۳۷۵، از سوی دو تن از پیشکسوتان قدیمی کوهنوردی همدان یوسف نجایی و عین‌الله بختیاری از اعضای «کلپ کوهنوردی سینا» همدان که به محتوای مقاله معترض بود، با ارائه مقاله‌ای تحت عنوان «غار علی‌صدر به وسیله چه کسانی کشف شده؟» منتشر در شماره ۴ فصلنامه کوه، پاییز ۱۳۷۵ مطالب مندرجه در گاهنامه بابک در مورد کاشفین غار علی‌صدر را نادرست ولی اساس و نیز انتشار خبر کشف غار علی‌صدر توسط کوهنوردان همدان در سال ۱۳۴۲ در روزنامه ندای میهن را کذب و غیر قابل استناد و در اعتراض به دروغ و تحریف واقعیت از سوی نویسنده طرح دعوی در محاکم عمومی همدان و ارائه مدارک و شواهد لازم ابطال خبر فوق را ثابت و حق خود را به عنوان نخستین کاشفان غار علی‌صدر در سال ۱۳۴۳ به اثبات رساندند.

آغاز بهره‌برداری از غار:

پس از فراهم آمدن امکانات نسبی، در سال ۱۳۵۵ برنامه‌های توریستی و بازدید همگانی و بهره‌برداری از غار علی‌صدر آغاز گشت و امید که با فراهم آمدن امکانات مناسب رفاهی مانند ایجاد هتل و مهمانسرا، رستوران و فروشگاه و کلینیک بهداشتی و مرکز ارتباطی و امنیتی در روستای علی‌صدر و آسفالت نمودن راه‌های شوسه ارتباطی و گسترش شبکه روشنایی درون غار و برقراری ارتباط تلفنی با غار برای موارد ضروری و ازدیاد قایق و وسائل مدرن آبرو گردشگری و راهنمایان آگاه و آزموده برای راهنمایی و اطلاع رسانی به گردشگران، دایر کردن فروشگاه و مراکز اطلاع رسانی در نزدیک غار، تهیه فیلم و عکس و اسلاید از دیدنی‌های درون غار و نیز چاپ پستر و بروشور و نقشه غار برای ارائه به توریست‌ها و گردشگران ایرانی و خارجی به زبان فارسی و انگلیسی، بی‌گمان با فراهم آمدن موارد یاد شده، غار علی‌صدر بیش از پیش مورد توجه و بازدید گردشگران و پژوهشگران داخلی و خارجی واقع و بزودی در ردیف یکی از

غارهای مشهور آبی و توریستی جهان شمرده خواهد شد. در پایان لازم به اشاره می‌داند که؛ گرچه غار علی سرد غاری است جالب و زیبا و دیدنی و از غارهای پر جاذبه آبی است ولی از سوی برخی از نویسندگان و بازدیدکنندگان درباره آن غلو شده و تعصب زیادی به کار رفته که ناشی از کمبود آگاهی آنان در رشته غارشناسی و اطلاعات عمومی در این زمینه است و در زیر به پاره‌ای از آن اشاره می‌شود:

"پدیده اعجاب‌انگیز جهان خلقت، بزرگترین و شگفت‌انگیزترین غار دنیا، غار یکتا و بی‌همتا و منحصر به فرد شاهکار خلقت، از عجایب هفتگانه عالم، پدیده بی‌نظیر و استثنایی از مظاهر طبیعت، بزرگترین و زیباترین غار آبی دنیا، دارای خصوصیات منحصر به فرد برای بازدید آسان آن که نظیرش را در تمام غارهای جهان نمی‌توان یافت، پدیده بی‌نظیر و اعجاب‌انگیز خلقت که چون نگینی بر تارک جاذبه‌های جهان می‌درخشد، این جاذبه توریستی یگانه در تمام جهان بی‌نظیر است." در پهنه پهناور گیتی غارهای بسیاری است که از حیث ابعاد و عظمت و شکوه و زیبایی و دارا بودن بدایع و پدیده‌های خیره‌کننده طبیعی و از شاهکارهای کمیاب و شگفت‌انگیز خلقت و طبیعت‌اند که غار علی سرد در برابر شکوه و عظمت

آن‌ها از غارهای متوسط دنیا است.

زیرنویس‌ها:

۱. در آن هنگام سازمان حفاظت محیط زیست دارای غارشناس و بخش غارشناسی نبوده و در سال ۱۳۷۶ بود که دفتر «کمیته غارشناسی ایران» به دین سازمان منتقل گشت.
۲. اعلام تعداد دریاچه‌های غار استدلال درستی ندارد چون اظهار نظر در این باره بسیار است نا آنجا که شمارش آن از سوی بعضی از کاوشگران به صدها هم رسیده است.
۳. این گفته مورد استناد نیست چون تا سال ۱۳۵۷ بنا به گزارش کاوشگران و بازدیدکنندگان غار بیش از ۳ کیلومتر از شبکه غارشناسی نگاشته است و این گفته نیز به گونه ادعای بعضی از راهنمایان محلی است که تا ۳۱ کیلومتر در غار پیش رفته و هنوز به انتهای آن نرسیده‌اند!
۴. در جستجو و کاوش‌هایی که تاکنون در غار علی سرد شده، هیچگونه آثار و نشانه‌ای از وجود آدمی بدست نیامده، وانگهی نسبت قدمت غار به دوران اول و دوم زمین‌شناسی از ۳۶۰ میلیون سال پیش بر اساس عمر استخوان‌های بدست آمده که دانسته نیست بر چه مبنایی تعیین گشته استدلال علمی ندارد. پیدایش انسان در دوران چهارم و کهنه‌ترین جمجمه‌ای که از وی بدست آمده از یک میلیون و هفتصد و پنجاه هزار سال پیش است. در آخرین کاوش و پیمایش عمیق و نقشه‌برداری دقیق از غار علی سرد توسط گروه غارشناسان بین‌المللی، آلمان و انگلیس در سال‌های ۲۰۰۷-۲۰۰۰ طول مجموع شبکه غار علی سرد ۱۱۴۴۰ متر شده است.